

УДК 343.326:343.97:343.9

DOI <https://doi.org/10.32782/ln.2025.25.53>

Черниш Ю.П.

*аспірант кафедри криміналістики, детективної та оперативно-розшукової діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»***ПСИХОЛОГО-КРИМІНАЛІСТИЧНИЙ ПОРТРЕТ (ПРОФІЛЬ)
КОНТРАБАНДИСТА КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ**

Вступ. Контрабанда культурних цінностей як злочинне явище набуває особливої актуальності в умовах збройного конфлікту, гуманітарної кризи та глобалізації кримінальних ринків. Злочинне переміщення пам'яток культури, артефактів, творів мистецтва та релігійних об'єктів через державний кордон є не лише посяганням на національне надбання, а й частиною масштабної схеми тіньової економіки, яка функціонує за рахунків корупції, міжнародних зв'язків та складних організаційних структур. У зв'язку з цим особливого значення набуває глибоке розуміння особистості злочинця, який вчиняє дії із незаконного переправлення об'єктів культурної спадщини через державний кордон України. Аналіз особистості правопорушників, зокрема їхніх соціально-демографічних, психологічних, професійних та кримінальних характеристик, дає змогу не лише прогнозувати ймовірну участь особи у кримінальній діяльності, а й вибудовувати ефективні алгоритми документування та викриття кримінальних правопорушень. Незважаючи на важливість цієї проблематики, у науковому і практичному середовищі бракує комплексних досліджень, що поєднують криміналістичну характеристику та аналіз психологічних властивостей особи злочинця, який діє саме у сфері контрабанди культурних цінностей. Це ускладнює виявлення, розслідування та запобігання таким правопорушенням, особливо в контексті деструкції інституційної спроможності держави в умовах війни. З огляду на виклики сьогодення, дослідження особистісно-психологічного профілю зло-

чинця постає як невід'ємна складова сучасної протидії транскордонній злочинності в галузі охорони культурної спадщини.

Мета статті полягає у дослідженні сучасних соціально-демографічних, психологічних, біологічних, професійних та кримінальних характеристик особи злочинця, який вчиняє контрабанду культурних цінностей, та побудови його психолого-криміналістичного портрета.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематиці особливостей виявлення та розслідування контрабанди культурних цінностей присвячені наукові праці таких вчених-криміналістів, як О.В. Заверховський, Т.Г. Каткова, О.С. Кофанова, Я.В. Фурман, О.І. Хараберюш, В.М. Шевчук та деяких інших.

Що стосується розробки психолого-криміналістичного портрета (профіля) злочинця, то необхідно відзначити вклад таких науковців, як П.Д. Біленчук, А.С. Гупалюк, К.М. Калюга, О.Н. Колесніченко, В.О. Коновалова, О.М. Ключев, П.С. Матишевський, В.В. Тіщенко у дослідження даної тематики.

Як підкреслював П.С. Матишевський, поняття «особа злочинця» включає в себе не лише загальні біографічні дані, але й широкий комплекс соціально значущих характеристик, що визначають її індивідуальність. До таких характеристик належать соціально-демографічні (вік, стать, освіта, професія, сімейний стан), морально-психологічні (ціннісні орієнтації, рівень моральної свідомості, ставлення до суспільних норм), а також психофізіологічні особливості (темперамент,

емоційна стійкість, здатність до самоаналізу тощо) [3]. Ці ознаки формують цілісну картину особистості правопорушника: його особистісні риси, систему зв'язків і взаємин із соціальним оточенням, рівень соціалізації, внутрішній духовний світ і домінуючі життєві установки. Такий підхід дозволяє глибше зрозуміти мотивацію протиправної поведінки та об'єктивно оцінити роль конкретної особи у вчиненні кримінального правопорушення.

Обґрунтованою видається позиція О.Н. Колесніченка, згідно з якою до системи ознак особи, як складової частини криміналістичної характеристики, слід включати всі характеристики, що можуть бути корисними для вибору ефективних засобів виявлення, розшуку та викриття злочинця. При цьому деякі з них мають не лише кримінально-правову, а й криміналістичну значущість: так, попередні судимості є важливими з погляду кримінального права, тоді як злочинний досвід, характерні прийоми чи способи дій злочинця становлять інтерес саме для криміналістики. Зміст цього елемента визначається сукупністю ознак, притаманних особам, які скоюють певний вид кримінального правопорушення, і є суттєвим для його якісного розслідування. До таких ознак належать не лише демографічні характеристики, а й моральні, психологічні якості, зокрема риси характеру, поведінкові стереотипи, емоційні реакції та інші особливості, що впливають на спосіб вчинення кримінального правопорушення [4].

В.В. Тіщенко вважає, що інформація про суб'єкта (або суб'єктів) кримінального правопорушення охоплює різноманітні відомості, які описують типовий портрет особистості злочинця, що здійснює кримінальне правопорушення певної спрямованості, та допомагають у формуванні версій щодо його особи, а також у його розшуку та ідентифікації. За його пропозицією, криміналістично важливі характеристики особистості злочинця можна поділити на три основні групи: по-перше, біологічні ознаки, що включають статеві, вікові та фізичні параметри; по-друге, психічні характеристики,

які відображають рівень інтелекту, емоційну стабільність і волю індивіда; і по-третє, соціальні характеристики, що визначають суспільний статус особи, її професійну діяльність, сімейний стан, місце проживання, рід занять та взаємини з оточуючими [5].

Якщо підсумувати основні характеристики особистості, що є предметом дослідження різних дисциплін – кримінології, судової психології, кримінального та кримінального процесуального права – то можна визначити конкретні сфери, які належать до компетенції криміналістики. Зокрема, криміналістика зосереджується на вивченні соматичних та психофізичних властивостей особи, які використовуються для її розшуку та ідентифікації. До таких властивостей належать фізіологічні особливості, рухові патерни, почерки, голосові характеристики, а також інші унікальні маркери, що допомагають відтворити індивідуальний портрет підозрюваного або свідка. Крім того, увага криміналістики приділяється психофізичним особливостям, які проявляються у способі вчинення кримінального правопорушення – наприклад, ступінь холонокровності, методи застосування сили, послідовність дій, що можуть свідчити про особливості психіки чи рівень навченості злочинця. Також важливою складовою є розробка та застосування методик дослідження особи, що здійснюються слідчими і судовими органами в практичних цілях кримінального судочинства. Ці методи включають правила збору, фіксації, аналізу та інтерпретації інформації про осіб, що беруть участь у кримінальному процесі, з метою встановлення їхньої ролі, мотивів, ступеня провини або невинуватості, а також оцінки достовірності показань. Таким чином, криміналістика виступає як інтегративна галузь, яка пов'язує фізіологічні, психологічні та процесуальні аспекти дослідження особи з практичними завданнями розслідування і судового розгляду кримінальних правопорушень.

Наявні криміналістичні напрацювання дозволяють по-новому підійти до характери-

стики особи злочинця, який вчиняє контрабанду культурних цінностей, та зосередитися на розробці саме психолого-криміналістичного портрета контрабандиста, який може використовуватися працівниками митних та інших правоохоронних органів для виявлення, викриття та розслідування фактів підготовки та учинення контрабанди культурних цінностей.

Виклад основного матеріалу. У криміналістичному дослідженні особи контрабандиста, як слушно зазначає В.М. Шевчук, доцільно виділити три ключові напрямки. Перший напрямок полягає у знанні та врахуванні митними службами особистісних характеристик поведінки контрабандистів, що сприяє своєчасному виявленню предметів контрабанди під час митного контролю. При проведенні митного оформлення співробітники мають опиратися на інформаційний портрет контрабандиста, який містить основні ознаки та особливості злочинця. Аналізуючи цей портрет і враховуючи практичний досвід, митники приймають рішення, на яких суб'єктів або об'єктів переміщення необхідно звернути підвищену увагу під час митного огляду. В цьому контексті важливу роль відіграють такі ознаки, як стать, вік, мета поїздки, а також психологічні особливості поведінки особи в момент незаконного переміщення через кордон, що можуть проявлятися у виразі обличчя, міміці, емоційних реакціях, особливостях ходи чи мовлення. Другий напрямок стосується отримання інформації про особу злочинця у випадках, коли на місці вчинення кримінального правопорушення виявляються предмети контрабанди або сліди злочинця, а також під час передачі контрабандних товарів через тайники чи інші способи прихованого переміщення. Це дослідження має опосередкований характер, оскільки базується на непрямих доказах і слідах. Третій напрямок полягає у зборі та перевірці інформації про підозрювану особу, яка вже відома слідчим органам, з метою отримання повної і всебічної криміналістичної оцінки її особистості,

що є необхідним для подальшого розслідування і притягнення до відповідальності [7].

Отримана інформація у цьому випадку використовується для кількох важливих завдань. По-перше, вона допомагає обґрунтовано обирати методи проведення окремих слідчих дій та налагоджувати ефективний психологічний контакт із підозрюваним або обвинуваченим, що сприяє більш точному отриманню свідчень і розкриттю істини. По-друге, ця інформація дає змогу прогнозувати можливі поведінкові реакції злочинця на різних етапах досудового розслідування, що дозволяє своєчасно реагувати на спроби ухилення від відповідальності, маніпуляції чи надання неправдивих свідчень. По-третє, вона сприяє глибшому розумінню справжньої ролі конкретної особи у вчиненому кримінальному правопорушенні, а також допомагає виявити інших учасників злочинної групи, що можуть діяти приховано або координуватися з основним фігурантом. Нарешті, отримані дані є основою для комплексного планування та організації розслідування контрабанди, що включає визначення пріоритетних напрямків, застосування адекватних оперативних заходів та оптимізацію використання ресурсів правоохоронних органів [1]. Таким чином, системний аналіз особистості злочинця та пов'язаної з ним інформації є ключовим чинником підвищення ефективності боротьби з організованою контрабандою культурних цінностей.

Розглядаючи особу контрабандиста крізь призму біологічних і соціальних характеристик, слід зазначити, що результати аналізу судової практики, здійсненого в межах даного дослідження, свідчать про певну сталість ознак, притаманних цій категорії злочинців. Так, встановлено, що переважна більшість контрабандних правопорушень вчиняється особами чоловічої статі, що, ймовірно, зумовлено як соціальними умовами, так і психологічними особливостями сприйняття ризику та відповідальності.

З позиції соціального аналізу, слід зауважити, що особи, які вчиняють контрабанду,

не завжди мають кримінальне минуле або виражені асоціальні установки. На відміну від злочинців, схильних до насильницьких чи демонстративно антисоціальних дій, контрабандисти зазвичай не демонструють відкритого правового нігілізму чи ворожого ставлення до державних інституцій. У більшості випадків вони прагнуть уникнути викриття саме через дотримання зовнішніх ознак законслухняної поведінки. Таким чином, відсутність судимостей та загалом «благополучний» соціальний портрет не рідкість для осіб, причетних до контрабанди.

Ба більше, контрабандист часто має досить високий рівень соціальної адаптації – стабільну зайнятість, середню або вищу освіту, нерідко володіє іноземною мовою, має досвід закордонних поїздок. У деяких випадках він є підприємцем або пов'язаний з зовнішньоекономічною діяльністю, що значно полегшує маскуванню протиправних дій під легальну торгівлю. Зазначене вказує на те, що контрабандист – це особа, яка здебільшого обирає кримінальне правопорушення як засіб збагачення в умовах мінімального ризику, а не як форму протестної чи девіантної поведінки. Це також пояснює, чому контрабанда культурних цінностей часто вчиняється обережно, з попереднім вивченням законодавчих прогалин, маршрутів та методів маскуванню предметів злочинного посягання.

Наукові дослідження, присвячені вивченню особистості контрабандистів, свідчать про наявність типових ознак, притаманних цим особам з біологічної та соціальної точки зору. Так, чоловіки, які вчиняють контрабанду, зазвичай не досягають сорока років, мають середню або вищу освіту, але при цьому часто офіційно ніде не працюють. Жінки, причетні до цього виду кримінальних правопорушень, також здебільшого перебувають у віковій категорії до 40 років, мають аналогічний освітній рівень, заміжні та виховують одну або кількох дітей. Як зауважує А. В. Шендрик, важливим компонентом особистісного портрета злочинця є його обізнаність зі спе-

цифікою функціонування митного контролю, а також з методами організації, здійснення та маскуванню протиправної діяльності [8].

У процесі аналізу судової практики звертає на себе увагу той факт, що значна частина контрабандистів користується доволі примітивними та неодноразово повторюваними способами переміщення заборонених предметів. Це свідчить або про низький рівень підготовки й обмежені знання таких осіб, або про відсутність глибокої координації зі складнішими кримінальними схемами. Водночас більш підготовлені злочинці, які досконало володіють знаннями щодо особливостей митних процедур і мають досвід організації прихованих перевезень, зазвичай застосовують більш витончені й складні механізми вчинення кримінального правопорушення. Через це подібні кримінальні правопорушення залишаються латентними та є вкрай складними для виявлення, що, у свою чергу, підвищує рівень суспільної небезпеки таких діянь.

З погляду психології, важливим чинником для розкриття контрабандної діяльності є вивчення поведінкових реакцій особи у стресових або надзвичайних обставинах, зокрема – під час митного огляду. Дослідники та практики зазначають, що як демонстративна холонокровність, так і підвищена збудженість можуть бути маркерами прихованих злочинних намірів. Особливу увагу слід звертати на частоту перетину особою державного кордону: наявність великої кількості перетинів може вказувати на її участь у добре налагодженій схемі контрабанди, а також впливати на стабілізацію або зміну поведінкової моделі.

Поведінкові прояви чоловіків-контрабандистів під час проходження митного контролю зазвичай характеризуються неприродною манерою триматися, нечіткістю відповідей, м'язовою напругою, невпевненістю в рухах та емоційною нестабільністю. Жінки ж у подібних обставинах часто демонструють дратівливість, схильність до нервових зривів, розгубленість та небажання вступати в ді-

лог із представниками митних чи прикордонних органів. Ці поведінкові особливості слід уважно аналізувати у взаємозв'язку з іншими ознаками для формування комплексного портрета потенційного правопорушника.

Згідно з критерієм громадянства, більшість осіб, засуджених за ст. 201 КК України, становлять громадяни України – їхня частка складає близько 62%. Щодо іноземних громадян, то серед них переважають особи, які навчаються у вищих навчальних закладах України, або працюють службовцями в іноземних приватних компаніях [6].

Прикладами вчинення таких кримінальних правопорушень є провадження за участю як громадян України, так і іноземців. Так, у штурмана авіапідприємства «Бориспіль» було виявлено унікальну колекцію з понад 100 орденів і медалей, які він намагався таємно вивезти до США з метою продажу. В іншому випадку під час митного огляду пасажирів рейсу «Київ – Бейрут» у громадянина Лівану, який прямував додому, у багажі було знайдено та вилучено 10 старовинних ікон.

Ще один факт було зафіксовано на Чопській митниці, де зупинили вантажівку, яка прямувала до Італії. Водій – представник київської компанії – перевозив галантерейні та шкіряні вироби, що раніше експонувалися на виставці в Києві. Проте в ході огляду було виявлено схованку у вигляді подвійної стінки кузова автомобіля, де знаходились 11 старовинних ікон, 56 картин та інші предмети мистецтва, які мали бути вивезені за кордон контрабандним шляхом [2, с.286].

Найбільш прийнятною для комплексної характеристики осіб, які вчиняють контрабанду культурних цінностей, є класифікація за двома взаємопов'язаними критеріями: мотиваційною спрямованістю їх злочинної поведінки та глибиною і стійкістю такої мотивації.

Залежно від характеру та змісту мотивації можна виділити кілька основних груп правопорушників. Перша – це особи з явно негативним, зневажливим ставленням до базових

цінностей людського існування, зокрема до життя і здоров'я. Друга категорія охоплює осіб із яскраво вираженою корисливою орієнтацією, прагненням до збагачення, а також з кримінальними схильностями. До третьої групи належать суб'єкти, які демонструють безвідповідальне ставлення до виконання службових обов'язків. Четверта категорія представлена особами, мотивованими ідеологічними або політичними переконаннями. І, нарешті, п'ята група складається з осіб, які вчиняють кримінальне правопорушення під тиском обставин, зумовлених необхідністю задоволення елементарних життєвих потреб [9]. У контексті контрабанди культурних цінностей домінуючим мотивом, як правило, виступає особиста матеріальна вигода.

За ступенем сформованості та стійкості злочинної мотивації контрабандистів умовно поділяють на п'ять типів. До першого належать випадкові правопорушники, які втягнулися у злочинну діяльність за збігом обставин. Другу групу становлять ситуаційні правопорушники, дії яких зумовлені конкретною ситуацією. Третя категорія – це нестійкі правопорушники, які не мають глибокої злочинної орієнтації. До четвертої групи належать злісні правопорушники з чітко вираженою кримінальною поведінкою. П'яту групу становлять особи, що становлять особливу небезпеку – вони мають високий рівень організованості, досвіду та здатні до вчинення серійних кримінальних правопорушень.

Окремим критерієм є так звана предметна спеціалізація. За цим принципом виділяється, зокрема, група «антикварів» – осіб, які систематично займаються незаконним переміщенням предметів антикваріату, зокрема творів мистецтва, ікон, старовинних книг тощо.

Таким чином, систематизація контрабандистів за різними критеріями дозволяє точніше зрозуміти природу злочинної поведінки в сфері незаконного обігу культурних цінностей, що має важливе значення для розробки ефективних механізмів протидії цьому явищу.

Проведений аналіз кримінальних прова-

джень щодо вчинення контрабанди культурних цінностей, дозволяє виробити типовий психологічний портрет (профіль) контрабандиста культурних цінностей. Розглядаючи контрабандиста культурних цінностей, слід підкреслити, що його особа має низку сталих біологічних і соціальних характеристик, які дозволяють сформулювати психологічний профіль цієї категорії злочинців. Аналіз судової практики свідчить, що переважна більшість таких правопорушень вчиняють чоловіки, що пояснюється як соціальними чинниками, так і особливостями сприйняття ризику та відповідальності. Проте, жінки-контрабандистки також присутні у статистиці, переважно у віковій категорії до 40 років, заміжні, часто мають дітей та відповідний освітній рівень.

Збільшення кількості жінок, залучених до контрабанди культурних цінностей, у порівнянні із періодом до 2022 року, обумовлено факторами ускладнення безпосереднього перетину кордону України чоловіками у зв'язку із ескалацією збройної агресії РФ.

З іншого боку, чоловіки-контрабандисти, сфера злочинних інтересів яких зосереджена на посяганні на об'єкти культурної спадщини, вдаються до застосування опосередкованих схем вивезення культурних цінностей за межі кордонів України.

З соціальної точки зору, контрабандисти культурних цінностей рідко мають кримінальне минуле або виражені асоціальні установки. На відміну від насильницьких злочинців, вони зазвичай уникають відкритого конфлікту із законом та демонструють зовнішні ознаки законослухняної поведінки. Така соціальна адаптація проявляється у стабільній зайнятості, середній або вищій освіті, володінні іноземними мовами та досвіді закордонних поїздок. У деяких випадках контрабандисти пов'язані з підприємницькою чи зовнішньоекономічною діяльністю, що значно полегшує маскуванню незаконних дій під легальні операції.

З психологічної точки зору, контрабандисти зазвичай обирають кримінальне правопору-

шення як засіб отримання прибутку в умовах мінімального ризику, а не як форму протестної поведінки. Вони ретельно вивчають законодавчі прогалини, маршрути переміщення культурних цінностей та способи приховування предметів злочинного посягання. Поведінкові стратегії можуть бути різними: менш підготовлені особи використовують примітивні, часто повторювані методи, що вказує на обмежений рівень знань та координації, тоді як більш досвідчені злочинці застосовують складні та витончені схеми для прихованого перевезення предметів, що робить їхню діяльність маловидимою для правоохоронців.

Особлива увага у психологічному портреті приділяється поведінковим реакціям під час стресових ситуацій, зокрема – митного контролю. Чоловіки зазвичай демонструють неприродну манеру триматися, м'язову напругу, невпевненість у рухах та емоційну нестабільність. Жінки схильні до нервової збудливості, дратівливості та небажання вступати у діалог із контролюючими органами. Частота перетинів кордону також може слугувати показником залученості у контрабандні схеми та ступеня професійності особи.

Біологічні та соціальні характеристики контрабандистів підкреслюють певну однорідність цієї групи: більшість – молоді або середнього віку особи, здебільшого чоловіки до 40 років, з середньою або вищою освітою, нерідко офіційно працевлаштовані. Жінки, які здійснюють контрабанду, зазвичай мають схожий освітній рівень та сімейний статус. Значну роль відіграє обізнаність у високій професійній підготовці, специфіці митних процедур, знання про організацію та маскуванню незаконних перевезень, а також досвід закордонних поїздок та роботи у зовнішньоекономічній сфері, що підвищує ефективність приховування злочинних дій.

Приклади судових справ свідчать про практичне застосування зазначених характеристик: від штурмана авіапідприємства, який намагався вивезти колекцію орденів і медалей до США, до водія вантажівки на Чопській

митниці, який перевозив ікони та картини, приховані у подвійних стінках кузова. Такі випадки підтверджують, що контрабандисти культурних цінностей можуть поєднувати високий рівень соціальної адаптації із ретельним плануванням та використанням спеціалізованих схем перевезення, що ускладнює їх виявлення та криміналістичний аналіз.

Висновки. Отже, психологічний портрет контрабандиста культурних цінностей харак-

теризується комбінацією високої соціальної адаптації, знанням законодавства та процедур контролю, прагненням до мінімізації ризику, а також вираженими поведінковими реакціями під час стресових ситуацій. Такий профіль дозволяє правоохоронним органам більш ефективно ідентифікувати потенційних правопорушників, прогнозувати їх поведінку та застосовувати відповідні оперативні та превентивні заходи.

Анотація

У статті здійснено комплексне криміналістичне та психологічне дослідження особистості злочинця, який вчиняє контрабанду культурних цінностей, з метою формування його психолого-криміналістичного портрета. Обґрунтовано, що аналіз соціально-демографічних, біологічних, психологічних, професійних та кримінальних характеристик контрабандистів має важливе значення для підвищення ефективності виявлення, документування та розслідування відповідних кримінальних правопорушень, особливо в умовах збройних конфліктів і трансформації транскордонної злочинності. Проаналізовано наукові підходи до вивчення особи злочинця в криміналістиці, судовій психології та криминології, а також узагальнено положення судової практики у справах про контрабанду культурних цінностей. Визначено типові біологічні, соціальні та психологічні ознаки осіб, причетних до незаконного переміщення об'єктів культурної спадщини, зокрема рівень соціальної адаптації, професійну обізнаність, мотиваційну спрямованість і патерни поведінки контрабандистів як стійкі повторювані моделі дій та реакцій злочинців, що проявляють в умовах стресу під час проходження митного контролю. Запропоновано класифікацію контрабандистів за характером мотивації, ступенем її стійкості та предметною спеціалізацією. Систематизація психолого-криміналістичних портретів (профіль) контрабандистів за мотивацією, стійкістю злочинної орієнтації та предметною спеціалізацією дозволяє точніше зрозуміти їх поведінку та розробити ефективні превентивні та оперативні заходи виявлення та викриття таких проявів злочинної діяльності. Зроблено висновок, що використання психолого-криміналістичного портрета контрабандиста культурних цінностей сприяє формуванню обґрунтованих слідчих версій, прогнозуванню поведінки правопорушника та оптимізації тактичних і методичних рішень у діяльності митних і правоохоронних органів.

Ключові слова: культурні цінності, контрабанда, криміналістичний аналіз, досудове розслідування, особа злочинця, криміналістична характеристика, метод профілювання.

Chernysh Yu.P. Psychological-criminalist portrait (profile) of a smuggler of cultural values Summary

The article carries out a comprehensive forensic and psychological study of the personality of a criminal who commits smuggling of cultural values, in order to form his psychological and forensic portrait. It is substantiated that the analysis of socio-demographic, biological, psychological, professional and criminal characteristics of smugglers is of great importance for increasing the efficiency of detecting, documenting and investigating relevant criminal offenses, especially in conditions of armed conflicts and the transformation of cross-border crime. The scientific approaches to studying the personality of a criminal in forensics, forensic psychology and criminology are

analyzed, and the provisions of judicial practice in cases of smuggling of cultural values are also summarized. Typical biological, social and psychological characteristics of persons involved in the illegal movement of cultural heritage objects have been identified, in particular the level of social adaptation, professional awareness, motivational orientation and patterns of behavior of smugglers as stable recurring models of actions and reactions of criminals, which they manifest under stress conditions during customs control. A classification of smugglers by the nature of motivation, the degree of its stability and subject specialization has been proposed. Systematization of psychological and forensic portraits (profiles) of smugglers by motivation, stability of criminal orientation and subject specialization allows us to more accurately understand their behavior and develop effective preventive and operational measures to detect and expose such manifestations of criminal activity. It is concluded that the use of a psychological and forensic portrait of a smuggler of cultural values contributes to the formation of substantiated investigative versions, prediction of the offender's behavior, and optimization of tactical and methodological decisions in the activities of customs and law enforcement agencies.

Key words: cultural values, smuggling, forensic analysis, pre-trial investigation, identity of the criminal, forensic characteristics, profiling method.

Список використаних джерел:

1. Біленчук П. Д. Криміналістичне дослідження обвинуваченого : монографія. Київ : УАВС, 1995. 128 с.
2. Макаренко С. І. Дізнання в міліції та в митних органах : навчальний посібник. Дніпропетровськ : Ліра ЛТД, 2003. 452 с.
3. Матишевський П.С. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2000. 272 с.
4. Радянська криміналістика. Криміналістична техніка і слідча тактика: підруч. для юрид. вузів і ф-тів / Л.Ю. Ароцкер, О.Н. Колесніченко, Г.А. Матусовський, В.П. Колмаков та ін.; за ред. В.П. Колмакова. Київ: Вищ. шк., 1973. 296 с.
5. Тіщенко В.В. Теоретичні і практичні основи методики розслідування злочинів: монографія. Одеса: Фенікс, 2007. 260 с.
6. Фурман Я. В. Основи методики розслідування контрабанди культурних цінностей: дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; Київський національний університет внутрішніх справ. Київ, 2009. 235 с.
7. Шевчук В. М. Проблеми методики розслідування контрабанди : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. Харків, 1998. 209 с.
8. Шендрик А. В. Контрабанда – загроза економічній безпеці держави. *Шляхи розвитку оперативно-розшукової діяльності в сучасних умовах*: матеріали наук.-практ. конф. на базі Харк. нац. ун-ту внутр. справ (28 листопада 2009 р.). Харків, 2009. С. 229 – 236.
9. Шепітько В.Ю., Коновалова В.О. Юридична психологія: підручник. 4-те видання, перероблене і доповнене. Харків : Право, 2025. 280 с.